



REVIEW ARTICLE

Research Trends In The Field Of Interactive Governance

Zahra Hadizadeh Esfahani^{1*}, Seyed Abed Rezaee², Mohammad Vazin Karimian³,
Nayyereh Qavi⁴

1. Ph.D Student of Public Administration, Faculty of Management, Imam Hossein University, Tehran, Iran

* Corresponding Author's Email: zahrahadizadeh313@yahoo.com

2. Assistant Professor of Public Administration, Faculty of Management, Imam Hossein University, Tehran, Iran

Email: seyedabed@gmail.com

3. Associate Professor Public law, Faculty of Judicial Administration, University of Judicial Sciences and Administrative Services, Tehran, Iran

Email: karimianmol@yahoo.com

4. Associate Professor of Law, Islamic Culture and Education Research Institute, Tehran, Iran

Email: ghavi@staff.nahad.ir

 <https://doi.org/10.22059/jppolicy.2025.105209>

Received: 23 May 2025
Accepted: 3 September 2025

ABSTRACT

This study explores the evolving field of 'interactive governance' using scientometrics. It aims to map knowledge, analyze research growth, key topics, collaborations, and influential works. Employing a pragmatic, inductive approach, the research utilizes Scopus data, analyzing 223 documents with Excel and VOSviewer. Findings reveal a surge in publications post-2010, predominantly articles and book chapters. Social sciences, environmental, and agricultural studies dominate. The Netherlands leads collaborations. Key terms include 'governance approach' and 'fisheries management,' emphasizing environmental concerns. Sanderson and Torfing are influential figures. Interactive governance, involving diverse actors, is expanding, with the Netherlands as a leader. Torfing's 2012 book significantly impacted research. The field's breadth is evident in diverse keywords. Recommendations for Iran include fostering discourse, identifying implementation pathways, and adapting the field to national contexts.

Keywords: Interactive Governance, Trending, Research Area, Knowledge Mapping, Scientometrics.

Citation: Hadizadeh Esfahani, Zahra; Rezaee, Seyed Abed; Vazin Karimian, Mohammad; Qavi, Nayyereh (2025). Research Trends In The Field Of Interactive Governance. *Iranian Journal of Public Policy*, 11 (4), 206-223.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jppolicy.2025.105209>

Published by University of Tehran



This Work Is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International \(CC BY-NC 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)



مقاله مروری

روندنگاری تحقیقات در حوزه حکمرانی تعاملی

زهرا هادی زاده اصفهانی^{*۱}، سید عابد رضایی^۲، محمد وزین کریمیان^۳، نیره قوی^۴

۱. دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران
* رایانامه نویسنده مسئول: zahrahadizadeh313@yahoo.com

۲. استادیار مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران
رایانامه: seyedabed@gmail.com

۳. دانشیار حقوق عمومی، دانشکده ثبت و مدیریت قضائی، دانشگاه علوم قضائی و خدمات اداری، تهران، ایران
رایانامه: karimianmo1@yahoo.com

۴. دانشیار فقه و حقوق، پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی، تهران، ایران
رایانامه: ghavi@staff.nahad.ir

doi <https://doi.org/10.22059/jppolicy.2025.105209>

تاریخ دریافت: ۲ خرداد ۱۴۰۴
تاریخ پذیرش: ۱۲ شهریور ۱۴۰۴

چکیده

هدف این پژوهش تحلیل روند پژوهش‌های حکمرانی تعاملی با استفاده از علم‌سنجی است. این حوزه نسبتاً جدید بوده و هدف پژوهش ترسیم نقشه دانش و شناسایی روند انتشار، موضوعات، همکاری‌ها و تاثیرگذاری مقالات است. روش پژوهش علم‌سنجی با فلسفه پراگماتیسم و رویکرد استقرایی است. داده‌ها از پایگاه Scopus استخراج و با نرم‌افزارهای Excel و VOSviewer تحلیل شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که روند انتشار صعودی بوده و از سال ۲۰۱۰ رشد چشمگیری داشته است. مقالات پژوهشی و فصل‌های کتاب، غالب‌ترین قالب‌ها هستند و علوم اجتماعی، محیط زیست و کشاورزی بیشترین موضوعات مورد توجه هستند. هلند بیشترین مشارکت را دارد. واژگان کلیدی شامل «رویکرد حکمرانی» و «مدیریت شیلات» است. نویسندگانی مانند ساندروسون و تورفینگ تاثیر بسزایی داشته‌اند. حکمرانی تعاملی با مشارکت داوطلبانه کنشگران در حال رشد است و در این زمینه کشور هلند پیشرو است. پژوهش‌ها پس از انتشار کتاب تورفینگ رشد داشته‌اند. پراکندگی واژگان نشان‌دهنده نوظهور بودن حوزه است. پیشنهاد می‌شود برای توسعه این حوزه در ایران، گفتمان‌های علمی و سیاستگذاری شکل گیرد و الگوی مطلوب حکمرانی تعاملی بومی‌سازی شود.

واژگان کلیدی: حکمرانی تعاملی، روندنگاری مناطق تحقیق، نقشه دانش، علم‌سنجی.

استناد: هادی زاده اصفهانی، زهرا؛ رضایی، سید عابد؛ وزین کریمیان، محمد؛ قوی، نیره (۱۴۰۴). روندنگاری تحقیقات در حوزه حکمرانی تعاملی. فصلنامه سیاستگذاری عمومی، ۱۱ (۴)، ۲۰۶-۲۲۳.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jppolicy.2025.105209>



ناشر: دانشگاه تهران

مقدمه

حدود سه دهه تجربه تحقیقاتی و مطالعاتی در یک حوزه خاص، بهانه مناسبی جهت بررسی روند علمی در یک حوزه نسبتاً جدید محسوب می‌شود؛ به خصوص در قالب یک شیوه کمی و آماری که ضمن ترسیم یک نقشه دانش، تصویر کلی از سیر شکل‌گیری تحقیقات موجود نشان دهد. اصطلاح «حکمرانی تعاملی» برای اولین بار توسط تریانتیس و دنیلز^۲ (۱۹۹۵) به کار رفت. در نگاه آنان، حکمرانی تعاملی در پی گسترش و بسط مفهومی «حکمرانی» شکل می‌گیرد؛ بدین صورت که مشارکت ذی‌نفعان^۳ در امور حکومتی در دو ساحت تحقق می‌یابد: نظارت و واکنش. نظارت به معنای دریافت میزان وقوع انحراف از طریق کسب مداوم، پردازش و تجزیه و تحلیل اطلاعات، و واکنش در راستای اصلاح و یا تغییر اوضاع جهت بهبود (Triantis & Daniels, 1995: 1079). هرچند این تعریف از حکمرانی تعاملی، بسیار عام است، ولی باتوجه به نکات مطرح شده توسط سایر محققین در سال‌های بعد، تلاش و کوششی درخور توجه است. یکی از آثار برجسته در زمینه حکمرانی تعاملی، کتاب معروف تورفینگ و همکاران^۴ (۲۰۱۲)، تحت عنوان «حکمرانی تعاملی: الگویی در حال پیشرفت»^۵ است. طبق تعریف آنان: «منظور از حکمرانی تعاملی فرآیند پیچیده‌ای است که از طریق آن تعداد زیادی از کنش‌گران اجتماعی و سیاسی با منافع متفاوت به منظور تدوین، توسعه و دستیابی به اهداف مشترک از طریق بسیج، مبادله و به کارگیری طیف وسیعی از ایده‌ها، قوانین و منابع، با یکدیگر تعامل دارند» (Triantis & Daniels, 2012: 2 & 3). به نظر می‌رسد این کتاب تحول عظیمی در رشد و توسعه پژوهش‌های حکمرانی تعاملی داشته؛ چراکه پس از انتشار این اثر، تعداد پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه حکمرانی تعاملی افزایش چشم‌گیری داشته. شاهد مثال این ادعا، تعداد ارجاعات قابل توجه به اثر مذکور، به‌علاوه پژوهش‌هایی است که به طور خاص در زمینه مروری بر این اثر به نگارش در آمده‌اند یا در مطالب خود تأثیرپذیری عمیقی از آن داشته‌اند. برای مثال: کانوی^۷ (۲۰۲۰)، در مقاله خود، چاپ مجدد کتاب را دلیلی بر اثرگذاری این کتاب در عرصه حکمرانی تعاملی می‌داند و توضیح می‌دهد که چگونه این پژوهش و چالش‌هایی که در آن ذکر شده همچنان در شرایط فعلی کشورهای غربی محل بحث است (Conway, 2020: 63). همچنین طبق اظهارات یی^۸ (۲۰۱۵)؛ این کتاب بینش و توضیحی جامع و جالب در مورد حکمرانی تعاملی ارائه می‌کند، به ویژه از نظر اینکه چگونه حکمرانی تعاملی با اشکال سنتی حکمرانی متفاوت است، چرا حکمرانی تعاملی به طور فزاینده‌ای در دنیای در حال تغییر ظهور می‌کند، و چگونگی عملکرد و مردم‌سالاری در حکمرانی تعاملی می‌تواند به‌طور مداوم مورد ارزیابی و بهبود قرار گیرد (Yi, 2015: 1310). با وجود نگارش تعداد بسیار زیادی از پژوهش‌های داخلی در زمینه انواع حکمرانی، جستجوهای انجام شده نشان می‌دهد که تا کنون هیچ پژوهشی با عنوان مشخص «حکمرانی تعاملی» در قالب‌های رسمی یافت نشده است. البته این موضوع نافی حضور احتمالی این مفهوم در متون داخلی نیست؛ برای مثال، پژوهش شمس (۱۴۰۲) با اشاره به مدل‌های مختلف حکمرانی، مفهوم حکمرانی تعاملی را تبیین می‌کند که در آن راه‌کارهای اشتراکی برای حل مسائل عمومی در سایه وابستگی متقابل اجتماعی – سیاسی ایجاد می‌شود. با این حال، این نوع حکمرانی با یک چالش مهم مواجه است: به دلیل مبهم و غیرشفاف بودن فرآیندهای تعاملی، نظارت و شناسایی آن با دشواری همراه است (Shams, 2023: 8). همچنین این مسئله نیز مفروض است که احتمال اشاره به حکمرانی تعاملی در پژوهش‌های داخلی، در قالب اسامی یا واژگانی تحت عنوان حکمرانی مروده‌ای^۹ یا مفهومی مرتبط با این حوزه، بدون اینکه استفاده دقیقی از عبارتهای مذکور صورت گرفته باشد، نیز ممکن است؛ به هر حال، هر

1. Interactive Governance

2. Triantis & Daniels

3. Stakeholders

4. Torfing et al.

5. Interactive governance: Advancing the paradigm

6. Actors

7. Conway

8. Yi

۹. این عبارت، به عنوان ترجمه دیگری از Interactive Governance، طی گفتگو با یکی از اساتید مدیریت دولتی، جناب آقای دکتر علی اصغر پورعزت در تاریخ ۱۴۰۳/۰۳/۱۷، پیشنهاد شده است.

تلاش علمی که در راستای ترویج و شناسایی این مفهوم صورت گرفته باشد که از نظر نویسندگان مقاله حاضر جهت ذکر مغفول مانده باشد، مغتنم و ارزشمند است. بررسی سیر مطالب منتشر شده، نویسندگان برجسته، محتوا و واژگان پژوهش‌ها، اهمیت روندنگاری مناطق تحقیقاتی را در شناسایی یک حوزه نوظهور مانند حکمرانی تعاملی تأکید می‌کند. با وجود جستجوی گسترده در پایگاه‌های علمی داخلی و خارجی (مانند Scopus و Web of Science)، تاکنون هیچ پژوهش علمی با هدف شناسایی مناطق تحقیقاتی حکمرانی تعاملی یافت نشده است. از آنجایی که تحقیقات متعددی در زمینه روندسجی سایر موضوعات و ابعاد حکمرانی انجام شده است، نوآوری تحقیق حاضر در محوریت قرار دادن حکمرانی تعاملی است. بر این اساس، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال اساسی است که: روندنگاری مناطق تحقیق در حوزه حکمرانی تعاملی چگونه است؟ ناظر بر هدف و سؤال اساسی تحقیق، پرسش‌های فرعی در جهت پاسخ به مسئله تحقیق، به شرح ذیل است: روند انتشار پژوهش‌های حوزه حکمرانی تعاملی در طول زمان، بر حسب حوزه‌های موضوعی و قالب‌های پژوهشی چگونه است؟ هم تألیفی^۱ در سطوح نویسندگان و کشورها چگونه است؟ هم‌رخدادی واژگان^۲ در سطح پژوهش‌های حوزه حکمرانی تعاملی چگونه است؟ هم‌استنادی^۳ پژوهش‌ها در حوزه حکمرانی تعاملی چگونه است؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

حکمرانی^۴ در حال حاضر تبدیل به اصطلاح نام‌آشنایی شده که جسونپ^۵ (۱۹۹۸) از آن تحت عنوان یک اصطلاح «پرهاو» یاد می‌کند و نیومن^۶ (۲۰۱۱) آن را یک مفهوم «بی‌قاعده» می‌داند. با وجود اهمیت و ضرورت این اصطلاح در امور حکومت‌داری، شاید بتوان گفت که یکی از ریشه‌های این سردرگمی می‌تواند به جهت ارتباط آن با علوم مختلف باشد. در سال‌های اخیر، واژه حکمرانی در رشته‌های مختلف علوم اجتماعی؛ مانند: اقتصاد، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی و مدیریت دولتی، به طور گسترده برای درک بهتر و رسیدگی به چالش‌های جدید در حال ظهور در دنیای متغیر امروزی استفاده شده است (Yi, 2015: 1310 & 1311). حکمرانی فرآیند تصمیم‌گیری و اجرای آن تصمیمات است (Bhaumik, 2018) و شامل جنبه‌های سیاسی و اداری مدیریت امور یک کشور، با تمرکز بر نهادها و فرآیندهای مشارکت شهروندان می‌شود (Ferry & Hofmann, 2024). حکمرانی در پژوهش تورفینگ و همکاران (۲۰۱۲) بدین صورت تعریف می‌شود: «فرآیند هدایت جامعه و اقتصاد از طریق اقدام جمعی و مطابق با برخی اهداف مشترک». آن‌ها معتقدند؛ اگر چه حکمرانی در این معنای عام می‌تواند اشکال مختلفی داشته باشد، اما به هیچ نهاد خاصی از حکومت، اعم از دولت، بازار، جامعه مدنی یا شبکه‌ها وابسته نیست. با این حال، در حالی که آشکارا از تعاریف محدود حکمرانی فراتر می‌رود، به وضوح محدودیتی‌هایی برای آن در نظر می‌گیرد. در حوزه خط‌مشی‌گذاری عمومی، حکومت معمولاً با یک هدایت رسمی و قانونی ارائه شده توسط دولت‌ها در سطوح مختلف همراه بوده است، اما در واقعیت جدید و نوظهور، اقدام یک‌جانبه به طور فزاینده‌ای با «اشکال تعاملی حکومت» تکمیل و جایگزین می‌شود که در آن، هدایت، کنترل و هماهنگی حاصل دستان بسیاری است نه مشت آهنین دولت. به همین منظور در تعریف آنان حکمرانی تعاملی این‌گونه است: «فرآیند پیچیده‌ای که از طریق آن طیف گسترده‌ای از کنش‌گران اجتماعی و سیاسی، با منافع متفاوت به منظور تدوین، ترویج و دستیابی به اهداف مشترک از طریق بسیج، مبادله، و به کارگیری طیف وسیعی از ایده‌ها، قوانین و منابع با یک‌دیگر تعامل دارند (Torfing et al, 2012: 14). تعامل دولت و شهروندان در مدیریت دولتی یک رابطه پیچیده و چندوجهی است (Tansu & Nyhan, 2008: 81). سیاست و مدیریت دولتی بر مجموعه‌ای از روابط به هم پیوسته بین کنش‌گران مختلف استوار است. این روابط معمولاً به عنوان یک زنجیره یا سلسله مراتب ارتباطاتی در نظر گرفته می‌شود: از شهروندان به مقامات منتخب،

1. Co-authorship
2. Co-occurrence
3. Co-citation
4. Governance
5. Jessop
6. Newman

مقامات منتخب به دیوان‌سالاری^۱ و از دیوان‌سالاری تا کنش‌گران مختلف اداری (متغیر بر اساس سطح سلسله مراتبی یا دولتی، سازمان یا بخش). الگوی حکمرانی تعاملی، مدلی پیشنهاد می‌دهد که روابط بین کنش‌گران اداری و شهروندان در تمام مراحل فرآیند خط‌مشی‌گذاری وجود دارد. شهروندان علاوه بر پرداخت مالیات و رای دادن، چندین نقش کلیدی را در مدیریت دولتی ایفا می‌کنند: آن‌ها در طراحی، تولید و ارائه خدمات عمومی که دریافت می‌کنند مشارکت دارند؛ آن‌ها مشمول قوانینی هستند که توسط دولت اجرا می‌شود و ارزیابی‌کنندگان نهایی نتایج اداری هستند (Jakobsen et al, 2019: 8). به همین منظور تعدادی از تعاریف صاحب‌نظران حوزه حکمرانی تعاملی در جدول ۱ آمده است؛ هدف از این بررسی، تدقیق حوزه مفهومی این اصطلاح و شناسایی محورهای کلیدی مورد اشاره در آنان است.

جدول ۱. تعدادی از تعاریف ارائه شده از حکمرانی تعاملی (جمع‌آوری شده توسط نویسندگان مقاله)

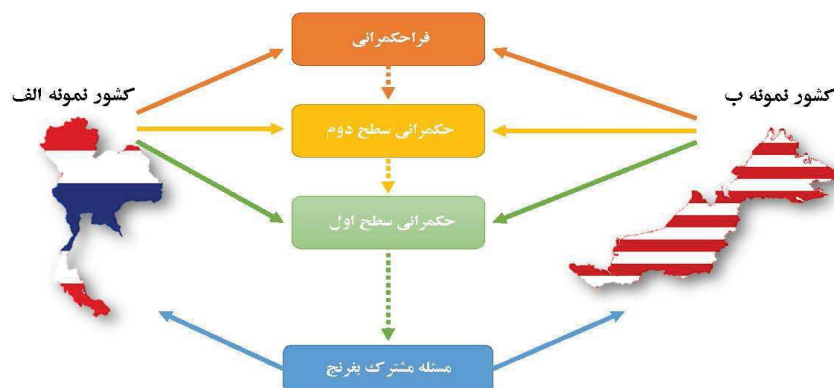
ردیف	تعریف	محور(های) کلیدی	منابع
۱	حکمرانی تعاملی به عنوان یک رویکرد مشارکتی و انطباقی برای مدیریت پیچیدگی اجتماعی تعریف می‌شود که بر اهمیت تعامل ذی‌نفعان در فرآیندهای حکمرانی تأکید می‌کند.	همکاری و انطباق مشارکت ذی‌نفعان مدیریت پیچیدگی	Swain (1998)
۲	منظور از حکمرانی تعاملی؛ یک نظم اجتماعی است که به‌طور آگاهانه طراحی شده؛ رویکرد این نظم، سازماندهی نهادهای مختلف اجتماعی است.	نظم اجتماعی آگاهانه	Uhlen & Levland (۲۰۰۱)
۳	حکمرانی تعاملی به معنای درگیر ساختن شهروندان در فرآیند خط‌مشی‌گذاری است؛ به گونه‌ای که بتوانند مسائل را در دستور کار قرار دهند و پیشنهادهای جهت حل آنان ارائه دهند (نه اینکه صرفاً پس از اتخاذ تصمیم از آن مطلع شوند).	مشارکت شهروندان در تمام مراحل خط‌مشی‌گذاری	Monnikhof et al (۲۰۰۳)
۴	حکمرانی تعاملی شیوه‌ای از اجرای خط‌مشی است که در آن دولت، شهروندان، سازمان‌های اجتماعی، شرکت‌ها و سایر ذینفعان مشارکت دارند.	مشارکت همه ذی‌نفعان در اجرای خط‌مشی	Edelenbos (۲۰۰۵)
۵	حکمرانی تعاملی، تعاملات پویا بین نهادهای مختلف اجتماعی را برجسته می‌کند و تشخیص می‌دهد که حکمرانی مؤثر مستلزم همکاری در سطوح و بخش‌های مختلف است.	تعامل پویا همکاری کنش‌گران اجتماعی	Kooiman et al (۲۰۰۸)
۶	یک ویژگی تشکیل‌دهنده حکمرانی تعاملی خود سازنده بودن و ظرفیت خود تنظیمی آن‌ها است که بر این اساس آن‌ها در راستای سازماندهی تلاش می‌کنند. این انعطاف برای برخورد با مسائل پیچیده حکمرانی ضروری است.	خودسازندگی خودتنظیمی انعطاف جهت مواجهه با مسائل پیچیده	Sørensen (۲۰۱۳)
۷	در این شکل از حکمرانی بر تعاملات و ابتکارات کنش‌گران عمومی، اجتماعی و خصوصی در برخورد با مسائل پیچیده اجتماعی تمرکز می‌شود.	تعامل میان کنش‌گران قدرت ابتکاری حل مسائل پیچیده	Edelenbos & Van Meerkerk (۲۰۱۶)
۸	حکمرانی تعاملی شامل مجموعه فعالیت‌های حاکمیتی است که علاوه بر دولت، با مشارکت کنش‌گران اجتماعی در پاسخ به نیازها و افکار عمومی صورت می‌گیرد. این فعالیت‌ها در عین حال که سازماندهی شده و معمولی است؛ به ندرت هماهنگ است، ولی با این وجود به صورت تعاملی تحقق می‌یابد. بنابراین تعریف آن عبارت است از «کلیه تعاملاتی که برای حل مسائل اجتماعی و ایجاد فرصت‌های اجتماعی انجام می‌شود»؛ مانند تدوین و به کارگیری اصولی که نحوه تعاملات را هدایت می‌کند و توجه به نهادهایی که این مهم را محقق می‌سازد.	ایجاد بستر تعاملی مشارکت در حل مسائل اجتماعی تدوین اصول و ایجاد نهاد هدایت‌گر تعامل	Kooiman (۲۰۱۶)
۹	حکمرانی تعاملی یک رویکرد مشارکتی در رابطه با ذی‌نفعان است، در حالی که به چالش‌های مشروعیت در یک زمینه اقتدارگرا می‌پردازد؛ چراکه ایجاد مشروعیت نهادی برای تقویت تعاملات مؤثر بین ذینفعان حیاتی است.	مشارکت ذی‌نفعان مشروعیت‌بخشی نهادی تعامل	Otsuka (۲۰۱۹)
۱۰	حکمرانی تعاملی بیان‌گر ظرفیت شهروندان برای مشارکت معنادار در حکمرانی است؛ این موضوع، منعکس‌کننده تغییر فرهنگ سیاسی است.	مشارکت عام شهروندان	Edelenbos (2020)
۱۱	حکمرانی تعاملی یک چارچوب مشارکتی است که ذی‌نفعان را در مدیریت ریسک با هدف متعادل کردن منافع و افزایش رضایت از طریق مشارکت درگیر می‌کند.	مشارکت ذی‌نفعان افزایش رضایت‌مندی	Nouzari et al (2022)
۱۲	حکمرانی تعاملی شامل ایجاد بسترهایی برای گفتگو بین ذی‌نفعان است که می‌تواند منجر به تصمیم‌گیری آگاهانه‌تر و اجماع بیشتر در مورد موضوعات خط‌مشی شود.	بسترهای تعاملی اجماع در تصمیم‌گیری	Jäntti et al. (۲۰۲۳)

1. Bureaucracy



شکل ۱. کاربرد ابعاد ۴ گانه حکمرانی تعاملی، در حل مسائل درون سرزمینی

برخلاف اشکال سنتی حکومت که بر نهاد دولت، قانون اساسی و ساختار رسمی تأکید دارند، حکمرانی تعاملی بر یک فرآیند پیچیده متمرکز است و نه بر نهاد خاصی. هدف این نوع حکمرانی، رسیدن به یک هدف اجماعی است، اگرچه تعارض منافع میان کنشگران مختلف، دستیابی به این هدف را با چالش‌هایی روبرو می‌سازد. در حکمرانی تعاملی، دولت نقش محوری در هدایت جامعه دارد، اما هیچ قدرت برتری در خط‌مشی‌گذاری وجود ندارد و رسالت آن، ایجاد هماهنگی افقی میان کنشگران مختلف است. در نتیجه، این حکمرانی با ویژگی‌هایی چون: وجود بسترهای تعاملی، مشارکت‌های داوطلبانه، امکان حل مسائل عمومی و اجتماعی، مشارکت نهادهای دولتی، غیردولتی و شهروندان در حل مسئله، وجود اصول هدایت‌کننده برای نحوه تعامل، وجود نهادهای تسهیل‌کننده و بهره‌گیری بازیگران غیردولتی از ابتکارات و نوآوری‌های اجتماعی شناخته می‌شود. مطالعه ادبیات حوزه حکمرانی تعاملی، نشان می‌دهد این مفهوم در دو ساحت نظریه پردازی شده است: ۱. درون سرزمینی و ۲. فراسرزمینی. در راستای طراحی یک الگوی حکمرانی تعاملی، جهت حل مسائل درون سرزمینی، ۴ بعد اصلی مدنظر قرار می‌گیرد: ۱. برابری فرصت‌های اظهار نظر (پیشنهاد، ایده، انتقاد)، ۲. نفوذ در فرآیند خط‌مشی‌گذاری، ۳. مذاکره منطقی و ۴. شفافیت (Edelenbos, 2000: 39). همانطور که در شکل ۱ مشاهده می‌شود، حکمرانی تعاملی بر دو رکن اساسی جامعه (به عنوان مجموعه‌ای از ذی‌نفعان با دیدگاه‌های متنوع) و دولت (به عنوان نهاد مسئول خط‌مشی‌گذاری و اجرای تصمیمات) استوار است. دولت نقش تسهیل‌گر و هدایت‌کننده را ایفا می‌کند و موظف است فرصت‌های برابر برای مشارکت همه ذی‌نفعان را فراهم سازد. این برابری بر دو جنبه اصلی تأکید دارد: حضور (دسترسی برابر به فرآیند تصمیم‌گیری) و صدا (شنیده شدن نظرات ذی‌نفعان). بعد تکمیل‌کننده برابری، نفوذ است که اهمیت لحاظ شدن نظرات و پیشنهادات ذی‌نفعان در تصمیمات نهایی را برجسته می‌کند. در یک تعامل دوسویه، دولت نیز موظف به حفظ این رابطه از طریق شفافیت است؛ به این معنا که اطلاعات مربوط به فرآیند تصمیم‌گیری باید به طور آزاد و برابر در اختیار همه ذی‌نفعان قرار گیرد تا ضمن افزایش آگاهی برای مشارکت بهتر، اعتماد و مشروعیت تصمیمات نیز تقویت شود. علاوه بر تعامل دولت و جامعه، تعامل میان خود ذی‌نفعان نیز حیاتی است که از طریق مذاکره منطقی (گفت‌وگوی مبتنی بر استدلال برای رسیدن به توافق و تصمیمات مشترک) تحقق می‌یابد (Nouzari et al, 2019: 148-151). گاهی مسائلی پیش می‌آید که حل آن از توان یک کشور به‌خصوص، خارج است؛ این مسئله به‌خصوص در هنگام مواجهه با مسائل پیچیده و بغرنج مشترک میان چند کشور پدید می‌آید که به تبع، حل آن نیز مشارکت، هماهنگی و توافق میان کشورهای درگیر مسئله را می‌طلبد. در این صورت جهت ایجاد یک نظام یک‌پارچه بین‌المللی برای حل چنین مسائلی، شیوه‌ای از حکمرانی فرا سرزمینی مورد نیاز است (Knill & Tosun, 2020: 192). باتوجه به نظر صاحب‌نظران، در برخی موارد، به‌کارگیری الگوی حکمرانی تعاملی در ساحتی و برای یک سرزمین می‌تواند گزینه مناسبی باشد. در الگوی حکمرانی تعاملی فرا سرزمینی، یک **مسئله مشترک بغرنج** وجود دارد؛ به این معنا که حل مسئله مذکور با یک اقدام فوری و یک‌جانبه دولت معین، امکان پذیر نیست. در این صورت تلاش و کوششی تعاملی میان کشورهای درگیر لازم است. مطابق شکل ۲، این تعامل میان کشورها در ۳ بعد تحقق می‌یابد: ۱. فراحکمرانی، ۲. حکمرانی سطح دوم و ۳. حکمرانی سطح اول.



شکل ۲. کاربرد ابعاد ۳ گانه حکمرانی تعاملی، در حل مسائل فراسرزمینی

فرا حکمرانی (سطح سوم) که بالاترین سطح بوده و به ارزش‌ها، اصول و مبانی حاکم بر همکاری‌های فراسرزمینی مانند عدالت و پایداری می‌پردازد و چارچوبی مشترک برای اعتمادسازی و هدایت تعاملات در سطوح پایین‌تر فراهم می‌کند. حکمرانی سطح دوم که شامل طراحی و ایجاد نهادها و سازوکارهای همکاری می‌شود؛ در این سطح، توافقات و معاهدات بین‌المللی و سازمان‌های فرامرزی نقش کلیدی در ایجاد بستر مناسب برای حل مسائل بفرنج مشترک دارند. حکمرانی سطح اول که پایین‌ترین سطح بوده و به فعالیت‌های روزمره مدیریتی و حل مسائل محلی و منطقه‌ای توسط دولت‌ها و ذی‌نفعان مربوط می‌شود و همکاری میان ذی‌نفعان محلی برای حل مسائل مشترک مانند مدیریت منابع طبیعی را ضروری می‌سازد (Satumantpan & Chuenpagdee, 2022: 548-550). در رابطه با علم سنجی حکمرانی تعاملی تاکنون پژوهشی انجام نشده؛ اما تعدادی از پژوهش‌ها در حوزه «علم‌سنجی انواع حکمرانی» به نگارش در آمده‌اند، که برخی از آن‌ها در جدول ۲ مورد اشاره قرار گرفته است.

جدول ۲. مروری بر تعدادی از پژوهش‌های علم‌سنجی انواع حکمرانی (جمع‌آوری شده توسط نویسندگان مقاله)

ردیف	موضوع (عنوان)	منابع
۱	حکمرانی پزشکی: یک تحلیل علم‌سنجی عمیق در سطح بین‌المللی	Adduci et al. (۲۰۲۳)
۲	پژوهش تطبیقی حکمرانی آب در مجلات علوم اجتماعی: یک تحلیل کتاب سنجی	Cheng et al. (۲۰۲۲)
۳	ترسیم نقشه دانش رویکرد حکمرانی براساس پژوهش‌های داخل کشور	Montazeri and Mohammadi (۲۰۲۴)
۴	روندنگاری تحقیقات در حوزه حکمرانی مشارکتی: ترسیم نقشه هم‌زمانی و هم‌رخدادی واژگان	Mirbagheri and Jalili (۲۰۲۳)
۵	علم‌سنجی حکمرانی اسلامی بر اساس پایگاه استنادی وب‌آو ساینس	Farahgol and Khoshab (۲۰۲۱)
۶	نقشه دانش حکمرانی در حوزه آب: معرفی گزیناری نوین برای مدیریت پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی	Azami and Pooya (۲۰۱۹)

در تحلیل جدول ۲، پژوهش‌ها به دو دسته متمایز تقسیم می‌شوند: دسته اول (ردیف‌های ۱، ۲ و ۶) شامل تحقیقات مسئله‌محور است که حکمرانی را برای حل یک مسئله ملی یا بین‌المللی بررسی کرده و تمرکز آن‌ها بر شناسایی ریشه‌های مسئله و جهت‌گیری واژگان کلیدی (مانند نظرسنجی و اقدام جمعی) در راستای ارائه توصیه‌های عملی برای حل مسئله است. در مقابل، دسته دوم (ردیف‌های ۳، ۴ و ۵) که شامل موضوعاتی چون رویکرد حکمرانی یا حکمرانی مشارکتی است، در سطح نظری بالاتری قرار دارد و دغدغه اصلی پژوهشگران آن توسعه نظریه اقسام حکمرانی را نشان می‌دهد؛ از این رو، این تحقیقات علاوه بر هم‌رخدادی واژگان کلیدی، اطلاعات دیگری در زمینه قلمروی مکانی، زمانی و موضوعی پژوهش‌ها ارائه می‌کنند. پژوهش حاضر (روندنگاری حکمرانی تعاملی) نیز خود در این دسته دوم قرار دارد و هدف از آن شناسایی نظریه و تسهیل مطالعات پژوهشگران آینده در این حوزه مفهومی است.

روش‌شناسی پژوهش

علم‌سنجی به عنوان مجموعه‌ای از تکنیک‌ها و روش‌هاست که به عنوان یک ابزار قدرتمند در شناسایی روندهای علمی و ارزیابی تأثیرگذاری پژوهش‌ها در یک حوزه خاص محسوب می‌شود (Price, 1965: 512). علم‌سنجی از جهت «ارزیابی و رتبه‌بندی اصولی پژوهش‌گران، دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی»، به ارتقای آن‌ها کمک کرده و منجر به شناخت بهتر نقاط قوت و ضعف حوزه پژوهشی مورد نظر می‌شود؛ در نتیجه، نقش مهمی در «خط‌مشی‌گذاری عمومی و حکمرانی علمی» بر عهده دارد (Gholami, Reza and Esmalizadeh, 2023: 97). مدل پیاز پژوهش^۱ به عنوان یک چارچوب جامع، به محققان کمک می‌کند تا لایه‌های مختلف پژوهش خود را به صورت منظم و ساختاریافته بررسی کنند و تصمیمات مناسبی در هر مرحله اتخاذ کنند (Saunders et al. 2019). این مطالعه با هدف کشف الگوها، روندها و ساختارهای علمی در حوزه حکمرانی تعاملی طراحی شده و بر اساس فلسفه پراگماتیسم (عمل‌گرایی) بنا نهاده شده است تا بر کاربردی بودن و حل مسائل تأکید کند و امکان استفاده ترکیبی از روش‌های کمی و کیفی را فراهم آورد. رویکرد پژوهش استقرایی است؛ زیرا از داده‌های منتشر شده و مشاهدات خاص (مقالات علمی) به نتایج و الگوهای کلی دست می‌یابد. استراتژی انتخابی پیمایشی است که شامل جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها از یک جامعه آماری بزرگ (تمامی پژوهش‌های حوزه) می‌شود. این تحقیق از نظر افق زمانی مقطعی محسوب می‌گردد، چون داده‌ها در یک نقطه زمانی مشخص گردآوری و تحلیل شده‌اند و به جای جمع‌آوری داده‌های خام، روش اصلی گردآوری داده‌ها، تحلیل داده‌های ثانویه (تجزیه و تحلیل داده‌های پردازش‌شده و آماده موجود در پایگاه داده) بوده است. به منظور گردآوری داده‌های مورد نیاز، از پایگاه داده Scopus به عنوان یکی از معتبرترین و جامع‌ترین پایگاه‌های اطلاعات علمی جهان استفاده شد. جهت شناسایی مدارک موجود در حوزه حکمرانی تعاملی، عبارت انگلیسی حکمرانی تعاملی در پایگاه Scopus جستجو گردید.^۲ لازم به ذکر است این جستجو در تاریخ ۱۴۰۳/۱۱/۱۸ صورت پذیرفته است. حاصل جستجو، ۲۲۳ مدرک بود. خروجی تمامی مدارک، در قالب یک فایل CSV با لحاظ هر ۵ دسته اطلاعات: اطلاعات استنادی^۳، اطلاعات کتاب‌شناختی^۴، چکیده و واژگان کلیدی^۵، جزئیات تامین مالی^۶ و سایر اطلاعات^۷ استخراج شد. جهت رسم نمودار مرتبط با خروجی‌ها جهت پاسخ به سؤال اول، از نرم افزار Excel، و همچنین در جهت رسم نمودارهای مرتبط با پاسخ سؤالات دوم و سوم از نرم افزار VOSviewer استفاده شد. VOSviewer، یک ابزار قدرتمند برای تحلیل و ترسیم شبکه و نقشه‌های علمی است که امکان شناسایی خوشه‌های موضوعی، ارتباط بین مفاهیم و شناسایی نویسندگان و مجلات تأثیرگذار در یک حوزه خاص را فراهم می‌کند (Van Eck & Waltman, 2010: 523).

یافته‌های پژوهش

در این بخش داده‌های حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات تحقیق، به ترتیب و مبتنی بر سؤالات مقاله ارائه و سازمانده شده است: **روند انتشار پژوهش‌های حوزه حکمرانی تعاملی در طول زمان، بر حسب حوزه‌های موضوعی و قالب‌های پژوهشی چگونه است؟**

روند کلی انتشار پژوهش‌ها در حوزه حکمرانی تعاملی، صعودی است. به این معنی که با گذشت زمان، تعداد پژوهش‌های منتشر شده در این حوزه افزایش یافته است.

1. Research Onion

۲. راهبرد جستجو: ("Interactive Governance") Title-Abs-Key

3. Citation Information

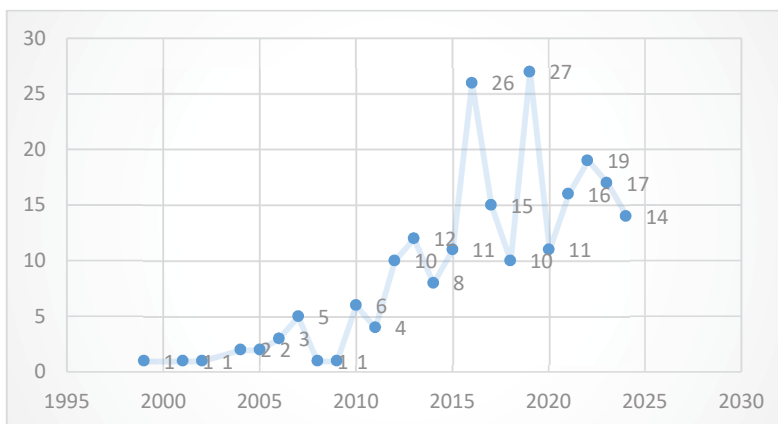
4. Bibliographical Information

5. Abstract & Keywords

6. Funding Details

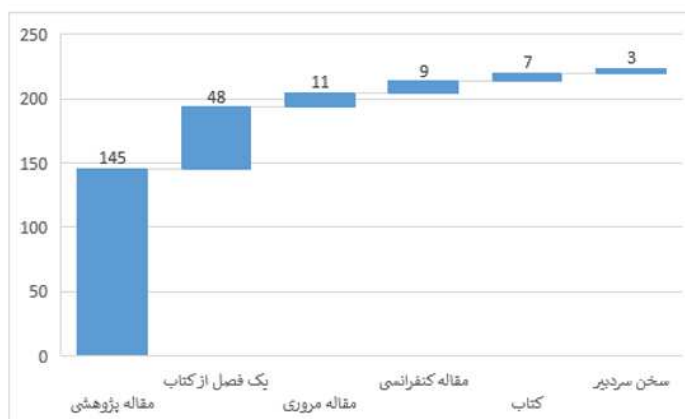
7. Other Information

با این حال، این روند صعودی، یکنواخت نیست و نوساناتی را نشان می‌دهد که در نمودار ۱ قابل مشاهده است.



نمودار ۱. روند انتشار پژوهش‌های حکمرانی در طول زمان

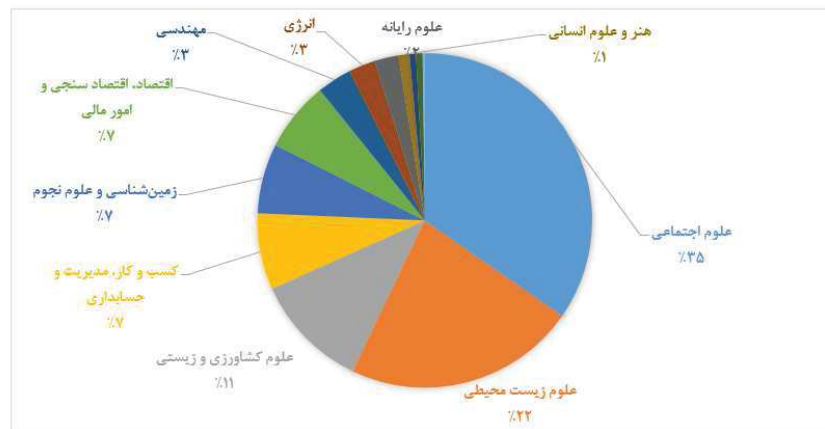
سیر تحول پژوهش‌ها در حوزه حکمرانی تعاملی نشان می‌دهد که این حوزه در بازه ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۰ هنوز در مراحل اولیه شکل‌گیری بوده و تعداد پژوهش‌های منتشر شده بسیار کم و ثابت بوده است. با این حال، در بازه ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ شاهد رشد چشمگیر در تعداد آثار هستیم، به طوری که در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ به اوج خود می‌رسد که نشان‌دهنده افزایش توجه و توسعه سریع این حوزه است. در بازه ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۵ اگرچه تعداد پژوهش‌ها با نوساناتی همراه است، اما همچنان در سطح بالایی باقی مانده است. علاوه بر این روند زمانی، داده‌های پایگاه اسکوپوس، قالب‌های پژوهشی مختلف (بر اساس کدهای DOI رسمی) را نیز دسته‌بندی کرده است که تعداد هر یک از این قالب‌ها در نمودار ۲ قابل مشاهده است.



نمودار ۲. دسته‌بندی پژوهش‌های حکمرانی تعاملی به لحاظ قالب پژوهشی

همانطور که نمودار ۲ نشان می‌دهد، مقالات پژوهشی با تعداد ۱۴۵، غالب‌ترین قالب پژوهشی در این حوزه هستند. فصل‌های کتاب با تعداد ۴۸، دومین قالب رایج هستند. اگرچه مقالات پژوهشی و فصل‌های کتاب غالب هستند، اما تنوعی در سایر قالب‌ها نیز دیده می‌شود. وجود آثار پژوهشی در قالب مقالات مروری، مقالات کنفرانسی، کتاب و سخن سردبیر نشان‌دهنده اهمیت بحث و تبادل نظر در مورد موضوعات کلیدی در این حوزه است.

اگرچه یکی از حوزه‌ی اصلی در تمامی پژوهش‌های مورد اشاره، حکمرانی تعاملی است؛ اما در هر یک از آنان، این مفهوم در راستای یک حوزه‌ی موضوعی خاص، نظریه‌پردازی شده است. همان‌طور که نمودار ۳ نشان می‌دهد؛ علوم اجتماعی با ۳۵ درصد، غالب‌ترین حوزه موضوعی در حکمرانی تعاملی است. این موضوع نشان‌دهنده اهمیت ابعاد اجتماعی، سیاسی و فرهنگی در این حوزه است. علوم زیست محیطی با ۲۲ درصد و علوم کشاورزی و زیستی با ۱۱ درصد، در رتبه‌های بعدی قرار دارند. این موضوع نشان‌دهنده اهمیت حکمرانی تعاملی در مدیریت منابع طبیعی و مسائل زیست‌محیطی است. همچنین حکمرانی تعاملی در حوزه‌های متنوع دیگری نیز مورد توجه قرار گرفته است. از جمله: کسب و کار، مدیریت و حسابداری، زمین‌شناسی و علوم نجوم، اقتصاد، اقتصاد، سنجی و امور مالی، مهندسی، انرژی، علوم رایانه و هنر و علوم انسانی.

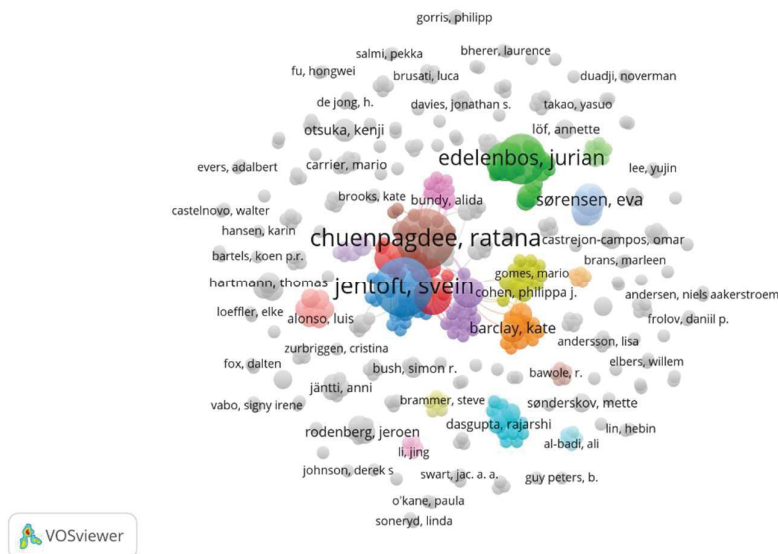


نمودار ۳. دسته‌بندی پژوهش‌های حکمرانی تعاملی به لحاظ حوزه‌های موضوعی

بنابراین مطالعات حوزه‌ی حکمرانی تعاملی یک حوزه‌ی گستره است که در ارتباط با علوم مختلف به نگارش درآمده و از این حیث میان‌رشته‌ای محسوب می‌شود.

هم‌تألفی در سطوح نویسندگان و کشورها چگونه است؟

با گذشت چند دهه از شکل‌گیری ادبیات حوزه‌ی حکمرانی تعاملی، در حال حاضر یک شبکه همکاری بین نویسندگان در این حوزه وجود دارد. مطابق نمودار ۴، نقاط موجود در تصویر، نویسندگان را نشان می‌دهند و خطوط بین نقاط، گویای پیوندهای همکاری بین آن‌هاست. همچنین می‌توان خوشه‌هایی از نویسندگان را مشاهده کرد که همکاری میان نویسندگان مختلف را به تصویر می‌کشد. برخی از نویسندگان در مرکز خوشه‌ها قرار دارند و ارتباطات بیشتری با سایر نویسندگان دارند.



نمودار ۴. شبکه هم‌تالیفی در سطح نویسندگان

همان‌طور که در نمودار ۴ مشهود است، ۱۰ خوشه همکاری در شبکه هم‌تالیفی حوزه حکمرانی تعاملی وجود دارد. در شکل ۳، این خوشه‌ها با وضوح بیشتری به نمایش درآمده‌اند. **خوشه الف (قرمز):** این خوشه به نظر می‌رسد یکی از بزرگ‌ترین و متمرکزترین خوشه‌ها باشد. این موضوع نشان‌دهنده یک گروه پژوهشی فعال و با ارتباطات قوی است. نویسندگانی مانند "سوین ینتوفت" و "مارتن باوینک" در مرکز این خوشه قرار دارند و نقش کلیدی در ارتباطات این گروه ایفا می‌کنند. **خوشه ب (سبز):** این خوشه نسبتاً کوچک‌تر است و تمرکز بیشتری بر نویسندگانی مانند "مارتن باوینک" دارد. این موضوع می‌تواند نشان‌دهنده یک گروه پژوهشی کوچک‌تر یا تمرکز بر موضوعات خاص‌تر باشد. **خوشه ج (آبی):** این خوشه نیز نسبتاً کوچک است و نویسندگانی مانند "اندرو ام سانگ" و "سوین ینتوفت" در آن دیده می‌شوند. وجود سوین ینتوفت در دو خوشه نشان‌دهنده نقش کلیدی او در ارتباطات بین گروه‌های مختلف است. **خوشه د (زرد):** این خوشه نیز به نظر می‌رسد یک گروه پژوهشی فعال و با ارتباطات قوی باشد. **خوشه‌های ه، و، ز، ح، ط، ی:** این خوشه‌ها کوچک‌تر هستند و به نظر می‌رسد گروه‌های پژوهشی کوچک‌تر یا همکاری‌های محدودتر را نشان می‌دهند. آشنایی با پژوهش‌گران فعال حوزه حکمرانی تعاملی، به همراه نسبت‌های سازمانی و حوزه مطالعاتی پیشین آن‌ها، در شناسایی روند تحقیقات حوزه حکمرانی تعاملی کمک کننده است. به همین جهت، موارد مذکور با محوریت نویسندگان پرکار حکمرانی تعاملی در جدول ۳ گزارش شده است.

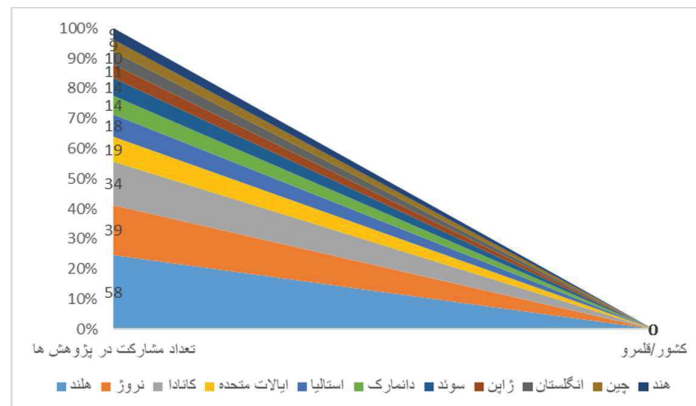
جدول ۳. تعداد پژوهش، نسبت سازمانی و حوزه‌های مطالعاتی محققان فعال حکمرانی تعاملی

ردیف	اسامی نویسندگان	تعداد پژوهش	نسبت سازمانی	حوزه/های مطالعاتی
۱	سوین ینتوفت ^۵	۲۳	استاد دانشکده علوم زیستی، شیلات و اقتصاد، دانشگاه قطب شمال نروژ	شیلات، حکمرانی تعاملی، مردم بومی، مدیریت همکارانه
۲	راتانا چونتیپاگدی ^۶	۲۲	استاد گروه جغرافیا در دانشگاه مموریال در کانادا	حکمرانی شیلات

1. jentoft, svein
2. Marten bavinck
3. Marten bavinck
4. Andrew M. Song
5. Svein jentoft
6. Ratana chuenpagdee

۳	یوریان ادلنوس ^۱	۱۵	استاد حکمرانی شهری تعاملی، دانشگاه اراسموس روتردام	مدیریت دولتی، نوآوری‌های اجتماعی، اعتماد، حکمرانی، گستره مرزی
۴	مارتن باوینک ^۲	۹	استاد گروه جغرافیا، برنامه ریزی و مطالعات توسعه بین المللی، دانشگاه آمستردام	شیلات، توسعه سواحل، حکمرانی، پلورالیسم سطحی
۵	اینمار ون مرک ^۳	۹	دانشیار گروه مدیریت دولتی و جامعه شناسی، دانشگاه اراسموس روتردام	حکمرانی تعاملی، گستره مرزی، مدیریت دولتی، نوآوری‌های مبتنی بر جامعه، مشارکت بخش عمومی و خصوصی
۶	اندرو ام سانگ ^۴	۶	پژوهشگر دانشکده هنر و علوم اجتماعی، دانشگاه فناوری سیدنی	حکمرانی شیلات، امنیت دریایی، جغرافیای سیاسی
۷	جوئیتا گوپتا ^۵	۶	استاد محیط زیست و توسعه در کشورهای جهان سوم، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه آمستردام	محیط زیست و توسعه
۸	جیکوب تورفینگ ^۶	۶	استاد سیاست و نهاد در گروه علوم اجتماعی و بازرگانی، دانشگاه راسکیلد دانمارک	حکمرانی عمومی، شبکه‌های حکمرانی، دموکراسی نوآوری مشارکتی، رهبری سیاسی
۹	اوا سورنسن ^۷	۶	استاد مدیریت دولتی و دموکراسی، دانشگاه روسکیلد	حکمرانی مشارکتی، نوآوری عمومی، دموکراسی، رهبری سیاسی، سیاستمداران
۱۰	کیت بارکلی ^۸	۴	استاد مطالعات بین المللی و جوامع جهانی، دانشگاه صنعتی سیدنی	علوم اجتماعی شیلات، حکمرانی منابع دریایی، جنبه‌های اجتماعی حفاظت از دریا، غذاهای دریایی پایدار

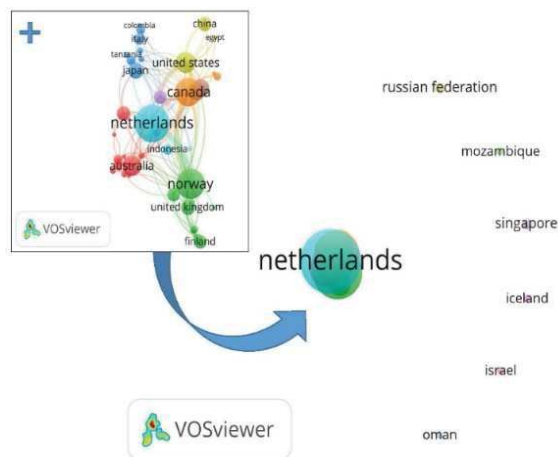
مشارکت در پژوهش‌های حکمرانی تعاملی در سطح کشورهای مختلف نیز بسیار متنوع است. همان‌طور که در نمودار ۵ مشهود است؛ برخی کشورها مشارکت بسیار بالایی دارند، در حالی که برخی دیگر مشارکت بسیار پایینی دارند. کشور "هلند" با بیشترین میزان مشارکت، در صدر جدول قرار دارد. نروژ^۲ در رتبه دوم قرار دارد. کانادا^۳ و "ایالات متحده" در رتبه سوم قرار دارند. ایتالیا^۴ و "دانمارک" و "سوئد" و "ژاپن" و "انگلستان" و "چین" و "هند" در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در انتهای نمودار، کشورهایی با مشارکت بسیار پایین قرار دارند؛ به‌گونه‌ای که درصد‌های مشارکت به سمت صفر میل می‌کند.



نمودار ۵. درصد مشارکت کشورهای مختلف در حوزه پژوهش‌های حکمرانی تعاملی

1. Jurian Edelenbos
2. Maarten Bavinck
3. Ingmar Van Meerkerk
4. Andrew M. Song
5. Joyeeta Gupta
6. Jacob Torfing
7. Eva Sørensen
8. Kate Barclay

پژوهشگرانی که در حوزه حکمرانی تعاملی اقدام به انتشار پژوهش کرده‌اند، به لحاظ سمت دانشگاه به مراکز آموزشی و دانشگاه ۵۱ کشور تعلق دارند؛ به عبارت دیگر پژوهشگران کشورهای مذکور محسوب می‌شوند. در نمودار ۶، هر خط در شکل نشان‌دهنده یک پیوند همکاری میان پژوهشگران دو کشور است؛ همان‌طور که در شکل نیز نمایان است و بر اساس خروجی حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها، ۱۵۴ پیوند پژوهشی میان کشورهای مختلف وجود دارد.

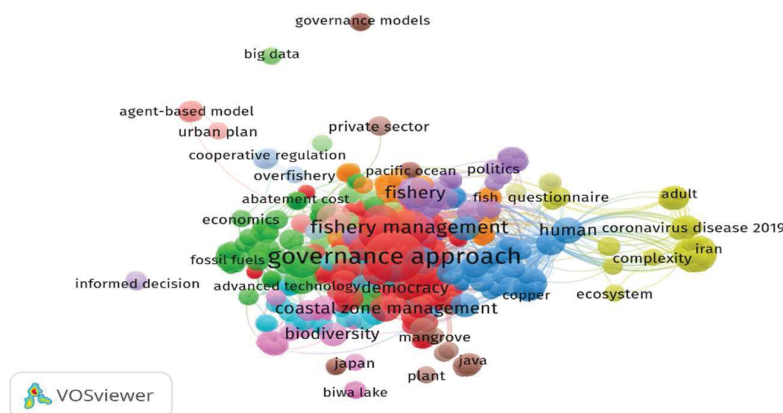


نمودار ۶. شبکه هم‌تالیفی پژوهشگران کشورهای مختلف در حوزه حکمرانی تعاملی

شبکه همکاری کشورها نشان‌دهنده سطح تعاملات علمی و پژوهشی بین کشورها در حوزه حکمرانی تعاملی است. کشورهایی که در مرکز شبکه قرار دارند، نقش محوری در تولید دانش و توسعه این حوزه ایفا می‌کنند. کشورهایی که در حاشیه شبکه قرار دارند، می‌توانند با تقویت همکاری‌های بین‌المللی، نقش فعال‌تری در این حوزه ایفا کنند.

هم‌رخدادی واژگان در سطح پژوهش‌های حوزه حکمرانی تعاملی چگونه است؟

شبکه هم‌رخدادی واژگان کلیدی (نمودار ۷)، که بر اساس تکرار هم‌زمانی واژگان در پژوهش‌ها شکل گرفته، نشان می‌دهد که واژه "رویکرد حکمرانی" در مرکز شبکه قرار دارد و بیشترین هم‌رخدادی را با سایر واژگان دارد، که تأکید بر معرفی حکمرانی تعاملی به عنوان یک رویکرد نوین حکمرانی را منعکس می‌کند. واژه "مدیریت شیلات" نیز مرکزی بوده و هم‌رخدادی بالایی با واژگان "شیلات" و "محیط زیست" دارد، در حالی که واژه "پیچیدگی" در سمت راست شبکه، با سیستم‌های پیچیده و چالش‌های حکمرانی مرتبط است. علاوه بر این، واژگان "داده‌های بزرگ"، "مدل‌های مبتنی بر عامل" و "برنامه‌ریزی شهری" بیانگر استفاده از روش‌ها و ابزارهای متنوع در این حوزه هستند؛ واژگان "تنوع زیستی" و "مدیریت مناطق ساحلی" توجه به مسائل محیط زیستی را نشان می‌دهند؛ و واژگان "زاین"، "جاوه" و "دریاچه بیوا" بر اهمیت مطالعات موردی و مناطق جغرافیایی خاص در این پژوهش‌ها دلالت دارند.



نمودار ۷. شبکه هم‌رخدادی واژگان در سطح پژوهش‌های حوزه حکمرانی تعاملی

در جدول ۴، پرتکرارترین واژگان در پژوهش‌های حکمرانی تعاملی، با حداقل ۱۰ مرتبه تکرار آمده است. جدول ارائه شده، دیدگاه جامعی از موضوعات و مفاهیم کلیدی در پژوهش‌های حکمرانی تعاملی ارائه می‌دهد. این جدول می‌تواند به شناسایی موضوعات مرتبط با حوزه مورد بررسی پژوهشگران کمک کند. همچنین بررسی دقیق‌تر روابط بین واژگان، درک بهتری از ساختار دانش در این حوزه ارائه می‌دهد.

جدول ۴. فراوانی و هم‌رخدادی واژگان در پژوهش‌های حکمرانی تعاملی

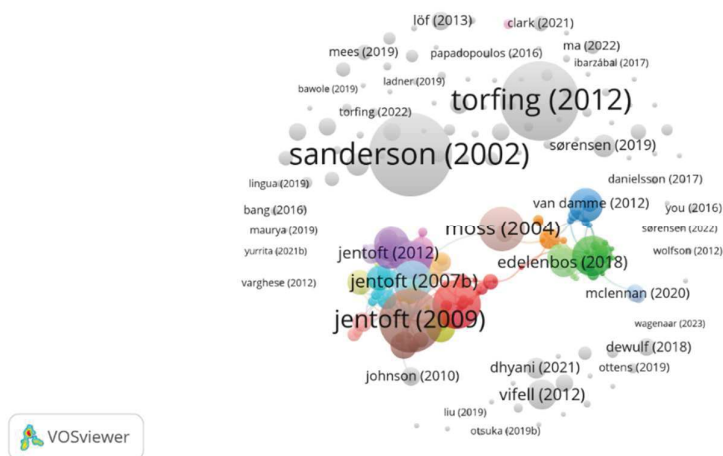
ردیف	کلیدواژه	فراوانی در پژوهش‌های نمایه شده	هم‌رخدادی با سایر واژگان
۱	رویکرد حکمرانی	۷۰	۷۰۰
۲	ذی‌نفعان	۲۲	۲۳۲
۳	مدیریت شیلات	۲۲	۱۹۳
۴	توسعه پایدار	۱۵	۲۰۰
۵	شیلات	۱۴	۱۹۳
۶	پایداری	۱۳	۱۴۵
۷	تصمیم‌سازی	۱۱	۱۱۸
۸	تغییرات آب و هوایی	۱۰	۱۲۸
۹	چارچوب مفهومی	۱۰	۱۳۲
۱۰	منطقه ساحلی	۱۰	۱۲۵
۱۱	خط‌مشی شیلات	۱۰	۷۶

تفاوت قابل توجه در میزان هم‌رخدادی واژگان، نشان‌دهنده تفاوت در میزان ارتباط آن‌ها با حوزه حکمرانی تعاملی است. واژگان مرتبط با محیط زیست و مدیریت منابع طبیعی، حضور پررنگی در جدول دارند. واژگان مرتبط با روش‌ها و ابزارهای پژوهشی، نیز از اهمیت بالایی برخوردارند.

هم‌استنادی پژوهش‌ها در حوزه حکمرانی تعاملی چگونه است؟

بررسی هم‌استنادی، نمایی از ارتباطات علمی در حوزه حکمرانی تعاملی را نشان می‌دهد. با بررسی نمودار ۸، می‌توان به وجود زیرشاخه‌های مختلف در این حوزه و تأثیرگذاری نویسندگان و مقالات مهم پی برد. تعداد خوشه‌ها نشان‌دهنده وجود زیرشاخه‌های

مختلف در حوزه حکمرانی تعاملی است. در هر خوشه، نویسندگان و مقالات مهمی وجود دارند که به عنوان مراجع اصلی در آن حوزه شناخته می‌شوند. ارتباط بین خوشه‌ها نشان‌دهنده همپوشانی موضوعی و تأثیرگذاری متقابل بین زیرشاخه‌های پژوهشی مختلف حوزه حکمرانی تعاملی است.



نمودار ۸. شبکه هم‌استنادی پژوهش‌های حوزه حکمرانی تعاملی

مطابق جدول ۶، در فهرست اسامی نویسندگان آثار پژوهشی پر استناد، نام نویسندگانی همچون ایان ساندرسون، یاکوب تورفینگ، سوین ینتوفت، جوییتا گوپتا، تیموتی ماس و یوریان ادلنبوس به چشم می‌خورد. این نویسندگان از چهره‌های شناخته شده در حوزه حکمرانی تعاملی هستند و آثارشان تأثیر بسزایی بر این حوزه داشته است. مقالات پر استناد: پژوهش "ارزیابی، یادگیری خطمشی و خطمشی‌گذاری مبتنی بر شواهد" اثر ایان ساندرسون با ۷۵۰ استناد، پر استنادترین مقاله در این فهرست است. پس از آن، کتاب "حکمرانی تعاملی: الگویی در حال پیشرفت" اثر یاکوب تورفینگ و همکارانش با ۶۷۰ استناد قرار دارد.

جدول ۵. مشخصات پر استنادترین آثار پژوهشی در حوزه حکمرانی تعاملی

نویسندگان	عنوان	سال	تعداد استناد	منبع
ساندرسون ^۲	ارزیابی، یادگیری خطمشی و خطمشی‌گذاری مبتنی بر شواهد	۲۰۰۲	۷۵۰	مدیریت دولتی ^۱
تورفینگ و همکاران	حکمرانی تعاملی: پیشبرد پارادایم	۲۰۱۲	۶۷۰	حکمرانی تعاملی: پیشبرد پارادایم
ینتوفت و چوئناکدی	شیلات و حکمرانی ساحلی به عنوان یک مسئله پیچیده	۲۰۰۹	۴۳۹	سیاست دریایی ^۳
گوپتا و همکاران	به سوی یک نظریه بسط یافته از توسعه فراگیر	۲۰۱۵	۲۴۸	مجله اروپایی تحقیقات توسعه ^۴
ماس ^۶	حکمرانی کاربری اراضی در حوضه‌های رودخانه: چشم‌اندازهای غلبه بر مسائل تعامل نهادی با دستورالعمل چارچوب آب اتحادیه اروپا	۲۰۰۴	۲۳۴	سیاست کاربری اراضی ^۵

1. Public Administration

2. Sanderson

3. Marine Policy

4. European Journal of Development Research

5. Land Use Policy

6. Moss

سپاست دریایی	177	2007	محدودیت‌های قابلیت حکمرانی: پیامدهای نهادی برای شیلات و حکمرانی ساحلی	یتنوفت
حکمرانی ^۱	171	2005	پیامدهای نهادی حکمرانی تعاملی: بینش‌هایی از عملکرد هلندی	ادلنبوس
بوم‌شناسی انسانی ^۲	162	2007	مناطق حفاظت شده دریایی: تحلیل سیستم حکمرانی	یتنوفت و همکاران
سپاست دریایی	135	2013	مناطق حفاظت شده دریایی: بازاندیشی در مورد آغاز آنها	چوتنپاگدی و همکاران
مروری بر مدیریت دولتی ^۳	123	2019	موانع و راه‌حل‌ها در نردبان مشارکت شهروندان: یک بررسی نظام‌مند	ایانیلو ^۴ و همکاران
بوم‌شناسی انسانی	106	2012	ذینفعان در مورد مناطق حفاظت شده دریایی چه فکر می‌کنند: مطالعات موردی از اسپانیا	یتنوفت و همکاران

مقالات موجود در این فهرست، موضوعات متنوعی را در حوزه حکمرانی تعاملی پوشش می‌دهند. از جمله این موضوعات می‌توان به ارزیابی خطمشی، یادگیری خطمشی، حکمرانی همکارانه، شیلات و حکمرانی ساحلی، توسعه فراگیر، کاربری اراضی، مناطق حفاظت شده دریایی و مشارکت شهروندان اشاره کرد. مقالات این فهرست در مجلات معتبر حوزه حکمرانی و خطمشی - گذاری منتشر شده‌اند. از جمله این مجلات می‌توان به مدیریت دولتی، خطمشی دریایی، مجله اروپایی تحقیقات توسعه، خطمشی کاربری اراضی، حکمرانی و بوم‌شناسی انسانی اشاره کرد. باتوجه به اینکه، پژوهش‌های موجود در فهرست فوق به عنوان منابع اصلی در این حوزه شناخته می‌شوند بررسی و مطالعه آن‌ها در شناخت حوزه حکمرانی تعاملی تاثیر بسزایی خواهد داشت.

نتیجه‌گیری

مطالعه و بررسی ادبیات نظری در حوزه حکمرانی تعاملی نشان داد، بر اساس صاحب‌نظران فعال در این عرصه؛ حکمرانی تعاملی در دو ساحت درون سرزمینی و ساحتی ورای آن نظریه‌پردازی شده است. باوجود تاثیرگذاری عمیق پژوهش تورفینگ و همکاران (۲۰۱۲) در راستای معرفی و تعریف الگوی حکمرانی تعاملی، جمع‌بندی تعاریف ارائه شده از سایر پژوهش‌گران از حکمرانی تعاملی بدین صورت است: «نزدیک‌ترین الگوی حکمرانی به اشکال سنتی اداره جامعه که در آن طی یک فرآیند پیچیده تعاملی، کنش‌گران مختلف دولتی، خصوصی و اجتماعی، به صورت داوطلبانه جهت حل مسائل عمومی، در سایه اصول و نهادهای هدایت‌گر تعامل و به کمک ابتکارات و نوآوری‌های اجتماعی مشارکت می‌کنند». پیرو تحقیقات پیشین حوزه حکمرانی تعاملی، مشخص شد؛ در حال حاضر پژوهش مشخصی جهت علم‌سنجی و روندنگاری حکمرانی تعاملی، چه در تحقیقات داخلی و چه خارجی، انجام نشده است. البته به‌طور کلی مطالعاتی در رابطه با علم‌سنجی اقسام مختلف حکمرانی وجود دارد، که به تعدادی از آنان که به علم‌سنجی حکمرانی در سطح کلان دولتی و حکومتی پرداخته بودند، اشاره شد. در تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق، نکته اول، وجود یک ترتب ارتباطی میان عناصر مختلف پژوهش‌های پیشین است؛ به عبارت دیگر، از آنجایی که در روندسنجی تحقیقات، موضوعات مختلفی، مثل: هم‌رخدادی واژگان کلیدی، آثار پراستناد، شبکه همکاری نویسندگان و کشورها می‌شوند، به تبع این موضوع محتمل است که ارتباط قوی میان دانشگاه‌ها و کشورهای پرکار در یک حوزه باشد؛ به گونه‌ای که فعال‌ترین گروه‌های آموزشی و دانشگاه‌ها، متعلق به فعال‌ترین کشورهای شناسایی شده در روند علم‌سنجی باشند. همچنین نویسندگان پراستناد و یا واحدهای انتشارات پرکار در این حوزه، مربوط به برترین کشور دانشگاه‌های شناسایی شده باشند. به هر حال به نظر می‌رسد باتوجه به رسالت علم‌سنجی موضوعات علمی، هرگونه روند و ارتباط، چه وجود یک سیر طبیعی و منطقی در آن و یا حالت غیر، قابل

1. Governance
2. Human Ecology
3. Public Management Review
4. Ianniello

تحلیل باشد. نظر به متفاوت بودن ساختارها و نهادهای سیاسی – اجتماعی از کشوری به کشور دیگر، پرداختن به حوزه حکمرانی تعاملی در داخل کشور نیازمند بومی‌سازی ادبیات آن و شکل‌گیری یک شبکه از پژوهش‌گران زبده و صاحب‌نظر است؛ این اثر به عنوان مقدمه‌ای به امید تقویت بیشتر آثار پژوهشی در راستای ارائه الگوی حکمرانی تعاملی مطلوب در نظام جمهوری اسلامی ایران به نگارش در آمده است.

References

1. Adduci, A., Perilli, A., Durante, F., de Mattia, E., Cicchetti, A., Ricciardi, W., & de Belvis, A. G. (2023). Clinical governance: An in-depth scientometric analysis. *International Journal of Healthcare Management*, 17(3), 571–585. <https://doi.org/10.1080/20479700.2023.2214963>.
2. Ansell, C., & Torfing, J. (2016). Introduction: theories of governance. In *Handbook on theories of governance* (pp. 1-18). Edward Elgar Publishing.
3. Ansell, C., & Torfing, J. (Eds.). (2022). *Handbook on theories of governance*. Edward Elgar Publishing: Chapter 15 Power and Interactive Governance.
4. Azami, Musa and Pouya, Mehrdad. (۲۰۱۹). Knowledge Map of Governance in Watershed: Introducing a New Approach to Managing Agricultural Extension and Education Research. *Agricultural Education Management Research*, ۱۱(۵۰), ۱۰۶-۱۳۶. doi: ۱۰.۲۲۰۹۲/jaear.۲۰۲۰.۲۲۸۰۲۶.۱۶۵۷. [In Persian]
5. Bhaumik, S. K. (2018). Governance: Some Observations. *Economics, Management and Sustainability: Essays in Honour of Anup Sinha*, 13-25.
6. Cheng, Z., Yan, S., Song, T., Cheng, L., & Wang, H. (2022). Adaptive water governance research in social sciences journals: a bibliometric analysis. *Water Policy*, 24(12), 1951-1970.
7. Conway, S. (2020). Interactive governance: Advancing the paradigm. *Administration*, 68(3), 63-68.
8. Demir, T., & Nyhan, R. C. (2008). The politics-administration dichotomy: An empirical search for correspondence between theory and practice. *Public Administration Review*, 68(1), 81-96.
9. Edelenbos, J. (۲۰۰۵). Institutional Implications of Interactive Governance: Insights from Dutch Practice. *Governance*, ۱۸(۱), ۱۱۱-۱۳۴. doi: ۱۰.۱۱۱۱/j.۱۴۶۸-۰۴۹۱.۲۰۰۴.۰۰۲۶۸.x
10. Edelenbos, J., & Van Meerkerk, I. (2016). Introduction: Three reflecting perspectives on interactive governance. In *Critical reflections on interactive governance* (pp. 1-28). Edward Elgar Publishing.
11. Edelenbos, J., & van Meerkerk, I. (2022). Normative considerations of interactive governance: effectiveness, efficiency, legitimacy and innovation. In *Handbook on theories of governance* (pp. 429-444). Edward Elgar Publishing.
12. Edelenbos, Jurian. 2000. *Proces in vorm: Procesbegeleiding van interactieve beleidsvorming over lokale ruimtelijke projecten*. Utrecht: Uitgeverij Lemma BV.
13. Farah-Gol, Pouria and Khoshab, Sepideh (۲۰۲۱). Scientometrics of Islamic Governance Based on the Citation Database of Web.A. Science, Jahan Novin Quarterly, ۲ (۱۵), ۷۵-۶۰. [In Persian]
14. Ferry, Nicolas & Hofman, Paul. (2024). Governance and Regulation Specifics. *Sustainable development goals series*, 227-230. doi: 10.1007/978-3-031-62332-5_22
15. Gholami, Reza and Esmalizadeh, Somayeh (۲۰۲۳). Fundamentals of Scientometrics in the Humanities and the Necessity of Forming a Scientometric School in It, *Science and Religion Studies*, ۱۴ (۱), ۱۰۹-۹۷. [In Persian]
16. Hendriks, F., & Tops, P. (2005). Everyday fixers as local heroes: a case study of vital interaction in urban governance. *Local government studies*, 31(4), 475-490.
17. Hofstad, H., & Torfing, J. (2015). Collaborative innovation as a tool for environmental, economic and social sustainability in regional governance.
18. Jakobsen, M., James, O., Moynihan, D., & Nabatchi, T. (2019). JPART virtual issue on citizen-state interactions in public administration research. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 29(4), e8-e15.
19. Jäntti, A., Paananen, H., Kork, A.-A., & Kurkela, K. (2023). Towards Interactive Governance: Embedding Citizen Participation in Local Government. *Administration & Society*, 55(8), 1529-1554. <https://doi.org/10.1177/00953997231177220>
20. Jentoft, S., Van Son, T. C., & Bjørkan, M. (2007). Marine protected areas: a governance system analysis. *Human ecology*, 35, 611-622.
21. Knill, C., & Tosun, J. (2020). *Public policy: A new introduction*. Bloomsbury Publishing.
22. Kooiman, J. (2016). Interactive governance and governability. In *Critical reflections on interactive governance* (pp. 29-50). Edward Elgar Publishing. doi:10.4337/9781783479078.00007.
23. Kooiman, J., Bavinck, M., Chuenpagdee, R., Mahon, R., & Pullin, R. (2008). Interactive governance and governability: an introduction. *The journal of transdisciplinary environmental studies*, 7(1), 1-11.
24. Mikalsen, K. H., Hernes, H. K., & Jentoft, S. (2007). Leaning on user-groups: The role of civil society in fisheries governance. *Marine Policy*, 31(2), 201-209.
25. Mirbagheri, Seyed Mohsen and Jalili, Seyed Mustafa (۲۰۲۳). Research trend in the field of participatory governance: Mapping the simultaneity and co-occurrence of terms. *Public Management*, ۱۵(۴), ۷۸۲-۸۰۶. [In Persian]
26. Montazeri, Zahra; Mohammadi, Mahmoud (۲۰۲۴). Drawing a Knowledge Map of the Governance Approach Based on Research in the Country. *Public Policy Quarterly*, ۱۰(۱), ۲۲۱-۲۰۷. [In Persian]
27. Nouzari, E., Hartmann, T., & Spit, T. (2022). Organizing support through interactive governance within flood risk management. *Water International*, 47(3), 400-418.
28. Otsuka, K. (2019). Interactive governance of water environment in taihu lake basin: a challenge of legitimacy under the authoritarian regime in China. *Interactive approaches to water governance in Asia*, 103-122.
29. Price, D. J. de Solla. (۱۹۶۵). Networks of scientific papers. *Science*, ۱۴۹(۳۶۸۳), ۵۱۰-۵۱۵

30. Satumantpan, S., & Chuenpagdee, R. (2022). Interactive Governance for the Sustainability of Marine and Coastal Resources in Thailand: 10.32526/enrj/20/202200115. *Environment and Natural Resources Journal*, 20(6), 543-552.
31. Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (۲۰۱۹). *Research methods for business students*. Pearson Education Limited.
32. Sayari, Soroush; Pirizadeh, Mohammad and Rezaei, Nakisa. (۲۰۲۳). Knowledge Map of Political Branding in the World: A Scientometric Approach. *Management Research in Iran*, ۴۶(۲۷), ۱۸۳-۲۰۸. [In Persian]
33. Shams, Leila. (۲۰۲۳). Public Governance: Challenges and Issues. *Bi-Quarterly Journal of Humanities Development*, ۴(۷), ۱۵۷-۱۷۴. doi: ۱۰.۲۲۰۴۷/hsd.۲۰۲۳.۱۸۲۰۹۲. [In Persian]
34. Sierdovski, M., Pilatti, L. A., & Rubbo, P. (2022). Organizational Competencies in the Development of Environmental, Social, and Governance (ESG) Criteria in the Industrial Sector. *Sustainability*, 14(20), 13463. <https://doi.org/10.3390/su142013463>
35. Sørensen, E. (2013). Institutionalizing interactive governance for democracy. *Critical Policy Studies*, 7(1), 72-86. doi:10.1080/19460171.2013.766024
36. Sørensen, E. (2020). *Interactive political leadership: The role of politicians in the age of governance*. Oxford University Press, USA.
37. Sørensen, E., & Torfing, J. (2005). Network Governance and Post-Liberal Democracy. *Administrative Theory & Praxis*, 27(2), 197-237. doi:10.1080/10841806.2005.11029489
38. Sørensen, E., & Torfing, J. (2005). The democratic anchorage of governance networks. *Scandinavian political studies*, 28(3), 195-218.
39. Sørensen, E., & Torfing, J. (2018). The democratizing impact of governance networks: From pluralization, via democratic anchorage, to interactive political leadership. *Public Administration*, 96(2), 302-317. doi:10.1111/padm.12398
40. Swain, A. (1998). Beyond Market and Hierarchy: Interactive Governance and Social Complexity. *Regional Studies*, 32(6), 579.
41. Torfing, J. Guy Peters, B. Pierre, J & Sørensen, E (2012). *Interactive governance: Advancing the paradigm*. Oxford University Press, USA.
42. Torfing, J., & Sørensen, E. (2014). The European debate on governance networks: Towards a new and viable paradigm?. *Policy and Society*, 33(4), 329-344.
43. Triantis, G. G., & Daniels, R. J. (1995). The role of debt in interactive corporate governance. *Calif. L. Rev.*, 83, 1073-1114.
44. Uhlin, A., & Levland, J. (2001). Innovation and interactive governance. In *The case of Båtsfjord, ponencia en 2nd Research Conference on University and Society Co-operation*, Universidad de Halmstad, Suecia (pp. 9-11).
45. van Buuren, A., Edelenbos, J., & Klijn, E. H. (2007). Interactive governance in the Netherlands: The case of the Scheldt Estuary. In *Democratic network governance in Europe* (pp. 150-173). London: Palgrave Macmillan UK.
46. Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a software program for bibliometric visualization. *Scientometrics*, 84(2), 523-538.
47. Yi, C. (2015). Advancing the Research on Interactive Governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 25(4), 1310-1314. doi:10.1093/jopart/muv014.